

Valeuutiset ja vaihtoehtoiset ”faktat” Ota ilmiö haltuun! Kai Halttunen

1. Ilmiö haltuun - käsitteet

- Misinformaatio
  - Tahaton
  - Väärä, virheellinen, sekoitettu

- Disinformaatio
  - Tahallinen, tarkoituksellinen

Related Topics: [Tahaton](#)

- Väärä, virheellinen, sekoitettu

- Malinformaatio

External Link: <https://kivinen.wordpress.com/2018/01/21/hammentavia-uitisia/>

- Vahingoittamistarkoitus
- Totuudellista, oikeaa
- Valeuutiset
  - Viraali-ilmiöt
    - Tarina, video, kuva, yksittäinen ”uutinen”
    - Somejakaminen
    - Uutisorganisaatio kiinnostuu
    - Jutut tukevat huhua
    - Lieventävät sanamuodot ei toimi
      - Julkaisu
      - Levitys

Related Topics: [Tarina, video, kuva, yksittäinen ”uutinen”](#)

- Näennäinen uutissivusto

- Journalistinen rakenne
  - Otsikko
  - Ingressi
  - Leipäteksti
  - Kuvitus
  - Kuvatekstit
  - Mutta ei ole uutinen, journalismia (eettiset periaatteet)

External Link: http://www.jsn.fi/journalistin_ohjeet/

- ? Päätoimittaja, toimittaja, lähteet, journalistinen tiedonhankinta
  - Muotoja
    - Huijaus, harhauttaminen
    - Propaganda, vaikuttaminen
    - Satiiri
    - Huumori
    - Trollaus
  - Motiivit
    - Taloudellinen hyöty
Mainosrahoitus, Google, Youtube & Facebook
    - Horjuttaminen, epävarmuuden luominen
Todellisuuden hämärtäminen
Todellisuuden uudelleenmäärittely
    - Vaikuttaminen, poliittiset pyrkimykset
    - Huijaamisen tyydytys
    - Pettymys
  - Keinoja
    - Kehystää ja kontekstoi
Epäsopivalla tavalla
Tarkoitushakuisella tavalla
    - Jakaminen sosiaalisessa mediassa
Yksittäinen "juttu"
Kontekstittomuus
  - Vertaa
    - "Olen eri mieltä" -> "valeutinen"
    - Virheellinen juttu -> oikaisu - ei "valeutinen"
    - Klikkiotsikot
    - Houkuttelevat, kärjistävät otsikot
Teinit
- External Link:** <https://yle.fi/uutiset/3-8711651>
Vanhemmat
- External Link:** <https://www.uusisuomi.fi/kotimaa/223433-vain-25-vanhemmista-lukee-lapselle-kansanedustaja-huolissaan-vaikuttaa-tulevaan>
- Keltainen lehdistö (Britannian tabloidit)
- Kuva-, video- ja audiohuijaukset

- Ajankohta, tapahtumapaikka
  - Uudelleen kontekstointi
  - Uudelleen kehystäminen
- Muokattu, väärennetty
  - Kuvankäsittely
  - Väärennetyt kuvakaappaukset
- Ilmiökentän moninaisuus
  - Valemedia ja/tai vastamedia
  - Vaihtoehtoiset faktat
  - Vaihtoehtoinen totuus
  - Instituutionalliset valheet
  - Paskapuhe
- External Link:** https://fi.wikipedia.org/wiki/Harry_G._Frankfurt
  - Perusteettomat väittämät - totta, epätotta
  - Vihjaukset, implikaatiot
  - ”Minä vain siteeraan ...”
- Propaganda
  - Tavoiteltu
  - Harkittu
  - Järjestelmällinen
  - Mielenpitemuokkaus
  - Mielen hallinta
- Mainonta
  - Tiedostettu
  - Ohjeistettu
  - Kriittinen lukeminen
  - Natiivimainonta

Advertoriaaliksi kutsutaan toimitukselliseen tapaan tehtyä mainosta, joka ulkoisesti muistuttaa tavallista lehtijuttua. Lukijan on voitava aina helposti erottaa toimituksellinen sisältö ja mainonta toisistaan. Tunnistettavuus helpottuu, kun advertoriaali merkitään tunnistetekstillä ”Mainos”.

2. Median muutos

- Käyttäjärühmät
  - Viidesosan mediamaisema
External Link: <https://yle.fi/uutiset/3-11643664>
  - Internetin käyttötilastoja
External Link: https://www.stat.fi/til/sutivi/2020/sutivi_2020_2020-11-10_tie_001_fi.html
  - Valeuutisten vaikutus suomalaisiin (2017)
External Link: <https://www.uutismediat.fi/ajankohtaista/valeuutisten-uskotaan-vaikuttavan-suomalaisten-kasityksiin-faktoista/>
  - Omiin mediataitoihin uskotaan, muiden taitoja epäillään (2020)
External Link: <https://www.uutismediat.fi/ajankohtaista/suomalaiset-arvioivat-omat-mediataitonsa-selkeasti-paremmiksi-kuin-muiden/>
- Tasapuolisuusharha
External Link: <https://www.journalisti.fi/artikkelit/2021/2/journalismi-flirttailee-huuhaan-kanssa-seurauksia-miettimtt-kirjoittaa-tiedet/>
  - Tunne, oma kokemus
    - Rokotekriittinen vanhempi
    - Personal trainer
  - Tieto, yleistettävyyys
    - Rokotetutkija
    - Ravitsemusasiantuntija
  - She said, He said
  - False balance
- Sosiaalinen media
  - Pirstaloituneet yleisöt
  - Frakmentaariset viestit
  - Keskustelukulttuuri
- ”Henkilökohtainen joukkoviestintä”
- ”Pelko myy paremmin kuin luottamus”
- Otsikointi ja käytön seuranta

3. Asiantuntijuus

- Yhteiskunnan (jälki)modernisaatio
- Yleinen koulutustason nousu
- Tiedollinen työnjako
- Yksilöllistyminen
  - Yleistä, keskiarvoista kritisoidaan
  - Oma olo, kokemus, tunne, mielipide
  - Väestötason tilastolliset lainalaisuudet
- Asiantuntijoiden kirjo
  - Koulutettu asiantuntija, professio
    - Ammatit
    - Koulutus
    - Tieteenalat
  - Näköalapaikan asiantuntija
  - Kokemusasiantuntija
- External Link:** https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/julkaisut/Documents/tuvj_1+2017.pdf
- Näkemysasiantuntija
- Kyseenalaistaja
- Päätöksenteko
  - Demokratisointi
  - Avoimuus, avautuminen
- Instituutiot (vrt. rokotteet-case)
  - Pettymys (sikainfluenssa, narkolepsia)
  - Epäluottamus vrt. luottamus vrt. tieto (mpr-rokote, autismi)
  - Kriitiikki

4. Kaiken takana on salaliitto

- Salaliittoteoriat
  - Lahkoajattelu
  - Valitulla ryhmällä tieto, muilla ei
    - Kuulento on huijaus
    - Vaatisi 400 000 ihmistä
    - Eryyiset, salatut tiedonlähteet
  - Stressaava, vaikea tilanne - informaatio
  - Tuntematon, monimutkainen -> tuttu, yksinkertainen
  - Tuttu, yksinkertainen -> tuntematon, monimutkainen
  - Vallattomuus, paikattomuus yhteiskunnassa
  - Vahvistaa omia uskomuksia
    - Kaikukammio
      - Lähteiden verkostoituminen vahvistaa
      - Case esim. kouluampumiset, moskeija- ja synagoogaiskut, pommi-iskut
      - False flag -salaliitot
    - Kiistäminen on itsessään salaliitto -retoriikka
- "Todet salaliitot"
  - NSA / Snowden
  - MK Ultra -tutkimus